

Róna Erzsébet elmondja életét

Nagyon régen születtem, nem akarom megmondani, hogy mikor, de nagyon sokat éltem át – szépet is, borzalmasat is. Édesapám, Róna József szobrászművész volt, édesanyám pedig operaénekesnő és énektanárnő. Négyen voltunk testvérek: fivérem, akit 44-ben elvittek és sosem láttuk többet, építészmérnök volt; az egyik nővérem szobrászművész felesége és maga is iparművész volt, a másik pedig rajz- és kézimunkatanár, építészmérnök felesége. Sajnos már mind meghaltak, csak én vagyok egyedül.

Édesapám Lovasberényben született, nagyon egyszerű családból. Sok testvére volt. Mint egész kis gyerek kezdett rajzolgatni, a környező gazdák nagy bosszúságára, az épületek deszkafalaira török fejeket. A gazdák jól elnápángolták, ez volt a kritika. De őt már nem lehetett leszoktatni a rajzról. Egyébként iskolába nem sokat járt, mert mint elemista Kecskemétre került, a legidősebb nővére ott volt férjnél, és ott kellett neki segíteni gyereket dajkálni, és hát az iskolát is ott végezte. Pár elemit csak, de borzasztó nagy érdeklődés volt benne már gyerekkorában. Elolvasott mindent, ami a keze ügyébe került. Van egy könyve, amelyben leírta az életét. Egy magyar művész élete – ez a címe. Ebben nagyon érdekesen és közvetlenül leírta a gyerekkorát. Hogy egész magától lett az, aki, mert érezte magában, hogy öneki szobrokat kell csinálni, és olvasott, mindent olvasott...

14 Később Lovasberényből az egész család fölköltözött Pestre, mert a legidősebbik fiú, aki Pestre járt föl, azt mondta, hogy hű, Pesten micsoda élet van, gyerünk hát föl Pestre, a nagypapa hallgatott rá, és az egész nagy családdal fölköltöztek Pestre, otthagyták a biztos falusi életet, ahol a nagypapám gabonakereskedő volt. Pesten aztán kezdődött a nyomorgás. Egyik lakásból a másikba lakoltatták őket, mert nem tudtak lakbért fizetni. Ilyen körülmények közé került szegény papám, de volt egy nagyon kedves nővére, sajnos nem ismertem személyesen, mert meghalt, mikor én születtem, és az látta, hogy a papám milyen tehetséges, és buzdította, hogy csak tanulj, tanulj, ki ebből a nyomorúságból.

Akkor voltak ilyen gipszfaragók, stukkódíszítők. A Hencsnek a Józsefvárosban volt ilyen műhelye, több emberrel dolgozott, oda adták be a papámat, hogy ott tanuljon. És hát ottan csudát látott, borzasztó érdekes volt minden a számára, és aztán abból a mestermunkából fejlődött ki, ott kezdett kifejlődni az ő művészete! A szobrászat. És aztán mikor elvégezte, megkapta a... minek hívják azt?... mesterlevelet. Meg kapott egy öltönyt régi ruhát, meg kalapot is, azt hiszem. Szóval ott felszabadult, és közben kiállítottak, és ott feltűnt a papámnak a munkája, látták, hogy milyen tehetséges. Valamit keresett is vele, és hát megpályázta a fölvételt a Bécsi Akadémiára. Sikerült. El is végezte, többször kitüntetést is kapott, és hát az első közt volt. Amikor elvégezte, akkor hazajött Pestre, a szülőkhöz. Itt aztán már hírt, nevet szerzett magának. Megrendeléseket kapott. Egészen fiatalon nagyon ismert lett. Pedig akkor volt már, nem konkurens, nem, de vele egyívású szobrászművész, a Stróbl Alajos, nem a Zsiga, és a Zala György! Azok voltak a konkurensek. És addig minden pályázatot, mindent elnyert a Stróbl, az öreg Stróbl, meg a Zala, de aztán odakerült a papám is, és akkor nagy versenytárs lett.

A várbeli szobrot azonban nem pályázaton nyerte. Az nagyon érdekes dolog volt. Tulajdonképpen a zentai csatának, szóval amikor Zentáról kiűzte a törököket a Savoyai, szóval Zenta városa a Savoyai Jenőnek szobrot akart állítani a kétszázadik évfordulóra. Na és akkor már a papámnak volt műterme, és megjelent nála egy kis alacsony emberke Zentáról, hogy akarnak egy szobrot a Savoyai és a kétszáz éves évforduló tiszteletére. Na és, kérdezte a papám, ilyen rövid idő alatt? Egy évvel előbb jönnek? Igen, azt mondta a zentai ember, mi tudjuk, hogy a Róna mester milyen gyorsan dolgozik, azért fordultunk ide. Na és miből? Mert egy szobor nagyon költséges! Zenta városa sorsjátékon fogja megszerezni a pénzt! Na hát a papám nagy lendülettel, egy év alatt elkészítette fix und fertig a szobrot, a zsűri el volt ragadtatva tőle. Na de most tessék, Zenta város vegye át! Kiderült, hogy nincs rá pénzük! Nem jött össze a sorsjegy! Hát tessék elképzelni, egy személyben fedezte a papám az összes költségeket! Most mit csináljon? Itt van ez a jól sikerült szép szobor! És nincs gazdája. Na és hát az akkori neves művészek összeálltak és föl voltak háborodva – nagy botrány volt az akkor –, és kérvényt intéztek Ferenc Józsefhez, és akkor... nem tudom biztosan, hogy a Haussmann Alajos... az volt a Várnak az építészé vagy micsoda... ő vezette

a rekonstrukciót, és ő vitte föl akkor ezt a kérvényt Ferenc Józsefhez. Az azt mondta, hogy megveszi a szobrot! Megvette a szobrot és kifizette! És azt mondta, hogy oda tegyék a Várba, ahol most van... ahol most is áll Savoyai Jenő szobra. Így került a Várba, a legszebb helyre. Budapestnek a legszebb helye! És ahelyett, hogy Zentán el volna dugva, tulajdonképpen jobban járt. Azt hiszem, elmondhatom, hogy sok sikerült szobor közül Európában ez a legsikerültebb. Szerénytelenség nélkül mondva. Ő készítette a miskolci Kossuth-szobrot, a szegedi Kossuth-szobrot, a Klapka-szobrot Komáromban, itt Budapesten a Zrínyi-szobrot, mert az is az övé, ami a Köröndön van. Meg a Széchenyi fürdőben is, talán ismerik, ott van a bejárattal szemben, már a hátsó bejárattal szemben egy kút. Hát az is az ő műve! Az is nagyon szépen áll. Nagyon sok munkájával kötődik Budapesthez.

Harminckilenc december 31-én halt meg. Nagyon rendes volt: befejezte az évet, és csak Szilveszter napján, hajnalban, négy órakor! Egy hónap múlva lett volna hetvenkilenc. Szép kort ért meg! És nagyon szép élete volt. Nagyon küzdelmes, de nagyon szép.

Utána az én életemben rossz következett. Mert akkor következett 40-től négy év! Meg a háború. Egyedül maradtunk, a papám nélkül, és nagyon keserves volt, mert hát a fivérem sem tudott olyan jól dolgozni, keresni. Énnekem volt az a kis állásom, az édesanyám pedig minden nélkül maradt. Hát valahogy elvesződtünk. Komolyan mondom, nem is tudom, hogy éltünk mi akkor meg. És hát a háború, meg a rettenetes, mert jöttek a 44-es idők! Énnekem persze felmondtak a hivatalban. Aztán otthon voltam és dolgoztam, amit tudtam. Aztán lebombázták a házat is, amiben laktunk, és a fivérem mint építésmérnök volt a romeltakarító mérnök. És én is ott dolgoztam. Engem be tudott tenni mint ilyen adminisztrátort, úgyhogy otthon tudtam maradni a mamám mellett, és hát a fivéremnek segítettam ott, az adminisztrációs dolgokat intéztem. Sokat dolgoztam, de az jó volt, mert akkor nem rettegettem, hogy most mi lesz.

Aztán jött 44 októbere. Akkor elvitték a fivéremet. Huszadikán. A Szálasi-puccs után. Azóta sem láttuk viszont. Ott maradtunk ketten a lakásban az édesanyámmal, és amikor már olyan volt a helyzet, hogy nem mertem ott tartani, akkor Temesvári doktort, a Veisz Aliz kórház főigazgató főorvosát, aki a nagynénémet, a Vészi Józsefnét már odahelyezte magához, hogy védve legyen, megkérte a Vésziné, hogy a mamámat is vegye oda. Ez megtörtént, de azért féltem is, hogy távol tőlem nem tudom mi történik vele, nem mehetek oda, mert nem lehetett kijárni egyáltalán. Akkor megkértem a Temesvárit, hogy engem nem venne-e oda. Nagy félve kértem – mert csak öreg embereket, olyan hetvenen felülit, fiatalabakat nem szívesen, aki egészséges –, de olyan rendes volt, hogy engem is fölvet. Hát nem voltunk valami kényelmesen, mert a mamámék hárman egy kis szobában voltak, a testvérével meg még a Lax főorvos úr édesanyjával. Egy régi vaságyat vittem be, a folyosón aludtam, aztán napközben bementem édesanyámékhoz. Minden tiszteletem és elismerésem az orvosoknak, az ápolószemélyzetnek, hogy milyen hősieken viselkedtek. Zsúfolva volt a kórház, rendes szülés ottan egyetlenegy volt. Csodájára jártak, az alorvosnak egészséges kisfia született. A többi mind koraszülött meg halvaszülött. Borzasztó volt. A csatornák eldugultak, a mosókonyhát találat érte. Közben a nyilasokról ezt hallottuk, azt hallottuk. Nagyon sokat azért nem hallott az ember, mert el voltunk zárva, kimenni nem lehetett, nem is szabadott az utcára, ugye féltek az orvosok is.

No és akkor elkövetkezett az én kálváriám is. Az már 45. január 2-án este volt. Lementem az alagsorba egy kis levegőt szívni, mert odafönn olyan zsúfoltság volt, meg lárma, meg nyomasztó volt az a félelem is. Az alagsor, az a légo volt tulajdonképpen. Na egyszerre hallom, itt vannak a nyilasok. Ott az alagsorban van egy folyosó, hát ott szembejön velem egy nyilas fiatalember, olyan fekete szemű, és igazol, hogy ki vagyok, mi vagyok. Hát elmondom, hogy mi vagyok, ki vagyok, hogy van menlevelem, svejki, meg pápai is volt. Mi az, magának succpass gyára van? – kérdezte tőlem. Hát mondom, nem! Ez van. Adjam oda! Odaadtam, hogy majd vissza fogom kapni. Máig nem kaptam vissza, de mondta, hogy menjek föl a holmimért, aztán van ott lent egy olyan nagy terem, oda gyülekeznek. Már gyülekeztek többen. Ha én akkor fönn maradok, azt hiszem, már akkor megmenekültem volna. Mert nem jött értem senki. De én azt nem mertem kockáztatni, mert akkor a szobából visznek el, és akkor még rosszabb dolgom lett volna. Hát egy kis táskába vittem, amim volt. Szegény mamám odaadta az utolsó kolbászdarabot, mert ne tessék hinni, hogy ott nagyszerű ellátás volt; éhezünk, mert ami ennivaló volt, azt a tényleges betegeknek meg a szülő asszonyoknak tartották fönn. Volt nap, amikor három kockacukrot kaptunk. Hát lementem a motyómmal, már voltak ott többen, és egy másik, alacsony, fekete nyilas volt a

rendezője a dolgoknak. Ott begyűjtöttek minket. Nem tudtuk, hogy miért, vagy mi lesz velünk, akkor egyszerre elindítottak: „Tessék párba állni a kapu előtt!” Kimentünk a kapu elé az utcára és párba álltunk. Megszámoltak a nyilasok, hányan vagyunk. Harmincöten voltunk. Azt nem is tudom, hogy beszámították-e azt az öt férfit is, aki ott húzódott meg az emeleten, azokat hozzacsatolták a sor végéhez. Mindent lehetett látni, mert holdvilág volt, erős holdvilág. Aztán a Temesvári is megkérdezte a nyilasoktól, hogy hova visznek. Azt mondta, hogy dolgozni; a németeknek dolgozni! Aztán nyilasokat állítottak föl puskával. A sor végéig nem tudom én, hány nyilas, puskával! Elöl a vezető, egy alacsony; undok kék szeme volt, és mosolygós volt, az is puskával! Az vezetett minket.

Vége elindultunk. A Pozsonyi úton mentünk. A hold világított. A sor az úttest közepén ment, de a nyilasok behúzódtak az árnyékba a házak közelébe, mert féltek a repülőktől. Aztán a Pozsonyi úton, nem tudom, hogy hányas szám alá – mert csak azt láttam, hogy dupla szám – egy nyilas házba bevezényeltek minket. Valami klub lehetett, mert körben fotelek voltak. Oda betelerlek; ki hogy tudott, elhelyezkedett. Sokáig hagytak ott minket. Az ablaknál egy puskás nyilas vigyázott ránk. Étlen-szomjan voltunk ottan! Csak aki vizet akart, az kapott vizet esetleg. Hát aztán ott voltunk másnap, nem tudom pontosan, hogy meddig, este volt, és akkor hát vártuk az igazolást, hogy majd igazolnak. Vége megjött az igazolóbizottság. Abból a nagy szobából üvegfallal elválasztva volt egy kisebb előszoba, és abból nyílt egy olyan irodaféle, ahol a bizottság kikérdezett minket. Sorbaállítottak és beszólítottak abba az irodába. Egyenként. Ott egy férfin kezdték. Szegény egy katonatiszt volt, aki velünk jött. Azt mondták, hogy ezt keresték és ezért jöttek oda a kórházba. Azt is kihallgatták, jajgatás is hallatszott! Aztán mentünk oda sorban! Na most rajtam a sor! Egy alacsony íróasztalfélén ült egy nyilas tiszt, vagy micsoda. Nem tudom megmondani, mi volt a rangja, de egy gazember volt, az biztos, és kérdezett. Levették a télikabátomat, meg a karórát! Az első karóráim volt, részletre tudtam venni magamnak. Azt is levették, aztán kérdezték, hogy ki vagyok, mi vagyok, aztán visszamehettem a szobába, ahonnan jöttem. Azt a szobát azért üritették ki, mert voltak olyanok, akik egy kis ékszer hoztak, meg ennivalót, hogy talán át tudják menteni, és amikor idekerültek, akkor azt ott eldugták. Hát amikor kivezényeltek minket onnan, akkor bejöttek a nyilasok és keresték a dolgokat! Találtak is! Hát akkor aztán megint fölállítottak párba, hogy hát dolgozni visznek minket, ugye, munkára. Hát jó! Mentünk a Duna-parton, a Pozsonyi út mentén. Kijöttünk a Parlamenthez. Akkor a vezető valakit leküldött a Parlament elé a Duna-partra. Az följött, és mondta, hogy nem lehet lemenni, mert le van bombázva. Még akkor sem tudtam, hogy mit akarnak, hogy miért kellene nekünk oda le... Akkor azt mondta, megyünk tovább, át a Lánchídon, Budára. Hát mentünk, de hát borzalmasan nézett ki. Meg volt világítva a Duna-parton lévő nagy épület. Égett belülről, mint egy kivilágított üres tők. Az ablakon csaptak ki a lángok, a parton, a szekerek fölfordulva, előtte döglött lovak, és két szegény katona is holtan. Ez mind olyan szépen meg volt világítva, hogy ha nem lett volna olyan borzasztó, azt mondtam volna, hogy ez egy gyönyörű festmény. De hát borzalmas volt. De én semmiféle félelmet nem éreztem, mert én már annyira telítve voltam izgalommal, hogy már nem volt felvevő képességem többre. Ja, és lövedékek röpködtek, azok is világítottak a Duna felett, Budáról Pestre. Aztán átmentünk a hídon, és ott le, mindjárt a híd tövénél, a legalsó partra! És akkor az a ronda nyilas vezető! Volt velünk egy tizenhat éves kislány az anyjával, egy szűcsnek a családja, meg annak a testvére, és a nyilas vezető hetykén ment a kislány mellett, és udvarias volt, és udvarolt. Egy olyan szadista lehetett, aki élvezte, hogy ő most egy fiatal kislányt visz a halálba, ugye, még át is segítette ott, ahol a lövedékektől a part meg volt repedve.

Mi is átmentünk, egészen le a partra, ahol már nincsen más, csak a Dunának a fala, a kiépített meder. És hát megyünk, megyünk ott, körülbelül a Szilágyi Dezső térről egy vonalba, ott azt mondta, hogy állj! Akkor lecsatolták azt az öt férfit, és hátramentek velük, ellenkező irányba a part mentén, úgyhogy nem is láttuk, eltűntek, aztán egyszer csak lövéseket hallunk! Azt mondja szegény társnóm, hogy te, ezeket meglőtték! Én, a naiv lélek, azt mondom, ugyan, akire rálőnek, az jajgat vagy valami, mi meg egy hangot nem hallotunk. Én akkor nem tudtam, hogy olyan is létezik, hogy tarkón lőnek valakit, és hang nélkül meghal. Mert azt csinálták velük biztos! Hát aztán nyugodtan, szépen, sétálva jött vissza az a nyilas, aki elment a férfiakkal, és szépen, halkan odaszólt. Most tessék sorba, arccal a Duna felé állni. Akkor már tudtuk... Mindjárt mögöttünk a nyilasok, így, elosztva, puskával, körülbelül öt ember jutott egy nyilasra. Na és akkor hát mi álltunk sorba szépen,

engedelmesen, arccal a Duna felé. Senki nem szólt egy szót sem, mert hirtelen történt az, és akkor vezényelés, és a nyilasok ránk lőttek, és hát akit talált a lövés, az mindjárt elesett, de mindnyájan elesetek! Engem nem ért lövés, mert az egyik nyilas azt hitte, hogy a másik lőtt engem meg, és azért estem el, és fordítva. De hirtelen, ösztönszerűleg így oldalt levetettem magam a fél karomra, és mozdulatlan maradtam! Ugye azt hitték, hogy meghaltam, jól végezték a dolgukat. Akkor kezdték a sort megnézni, ki él még, hát én nem mozdultam, mert ha lélegzetet veszek, akkor végem. Akit láttak, hogy még mozog, abba belelőttek még egyszer! Szegény szomszédnőm elkezdett kiabálni, hogy még élek, még élek, hogy őt lőjék! Utólag megtudtam, hogy öngyilkossági kísérlettel került a kórházba, mert a férjét elvitték, és meg akart halni! Bele is lőttek szegénybe! Így volt a karja, egészen mellettem. És olyan nyugodtan, mint ahogy most itt ülök, azt gondoltam, hogy most én jövök. Feküdtem a karomon oldalt, nem mozdultam és mindent láttam, mert azért a szemhéjam mögül mindezt láttam. A hátam mögé álltak és azt mondták, ez már meg van halva! Továbbmentek és a következőbe már belelőttek. És így másodszor is megmenekültem. De hát mi lesz itt velünk, mármint a halottakkal? Hát be kell húzni a Dunába! Akibe még egy kis élet volt, az se védekezett, és mikor engem megfogott a lábamnál fogva egy öreg, katonaruhába öltözött nyilas, piszkos alak volt, és a fél lábamnál fogva kezdett húzni, azt gondoltam magamban, én meg vagyok halva, akármilyen történik, a Dunába esem, a vízbe, valamit tudok úszni, majd meglátjuk. Az a nyilas, amikor odaért a falhoz, a Duna medréhez, akkor húzott egyet rajtam úgy, hogy a fejem lefelé lógott, és ő az egyik lábamnál fogva még visszatartott. Ez szerencse volt, mert a testem hosszával megkisebbedett az esési távolság. Aztán eleresztette a lábamat. Én meg leestem, és az volt a szerencse, hogy a Duna medrében volt ott az iszap közt olyan meszes homok, sóder, apró, olyan, mint a homok. És így csak a fél arcomra estem, aztán elterültem!

Nem voltam a vízben! Mert a Duna akkor sekély volt, és ott partja keletkezett, és ilyen szobányi szélességben volt egy sáv, ami elkeskenyedett fölfelé, egy olyan felszigetfélében. Ott elterültem, és vártam, hogy mi lesz. Akkor hallottam, hogy fenn távolodnak a nyilasok. Akkor hát mi lesz ezekkel? – kérdezték egymástól. Majd elviszi a víz, mondta egy másik, ha majd dagály lesz, elsdorja. És amikor még messzebb mentek, fölemeltem a fejem, fölálltam, végigtapogattam magam, csodálatos, hogy semmi bajom nem volt! És akkor egy szegény nő, akit úgy ejtettek le, hogy a sekély vízben volt a lába és a felsőteste kinn az iszapos földön, jobban fölhatott a partra, azt mondta, ne mozdulj, mert még itt vannak. Hát visszafeküdtem, letettem a karomra a fejemet, és az idő fogalmát elvesztettem akkor. Nem tudom, meddig tartott, hogy már úgy gondoltam, mind elmentek. Akkor fölálltam, végigtapogattam magam, de nem fájt semmi. És hát akkor próbáltam, néztem szegényeket, mert volt még, aki mozgott. Az a nő, aki figyelmeztetett, hogy vigyázzak, hát az jajgatott szegény, próbáltam kihúzni a vízből, de nem tudtam, mert nagyon nehéz volt, és egyedül, és úgy jajgatott, hogy jobbnak láttam visszatenni, és nem nyúltam hozzá, hát én nem tudtam segíteni senkin sajnós, ugye? Akkor mit csináljak, ha én itt maradok, akkor nekem is végem. Hát mit lehet tenni? Akkor végigmentem, eltávolodtam szegényektől, a társaimtól, akik ott feküdtek, és mentem egészen annak a földháromszögnek a csúcsáig, ott leültem és gondolkodtam. Előttem a zajló Duna, a víz, a túloldalon a Parlament, megvilágítva a lövedékektől, és úgy elgondoltam, hogy kerülök én, Róna Erzsébet, aki a világnak nem a leggonoszabb teremtese vagyok, ide, ebbe a helyzetbe? Hát mit vétettem én? Nem messze egy katonai pontonhíd volt, egy olyan deszkaalkotmány. Gondoltam, ha odáig föl tudnék úszni, de nem mertem, mert hideg is volt, meg úszni sem tudtam olyan jól, hogy ár ellenében odáig.

Hát egyszer csak azon a katonai pontonhídon megjelent egy óriási német, hozzá még néhány, nem tudom, hármán vagy négyen, ugyanolyan nagyok. Azok voltak a közlegények. A híd alatt egy lapos katonai csónak volt odakötve. A német odavezényelte a csónakba a többieket, és elindult, egyenesen felém. Á da ist jemand? Ott van valaki? Mert én, történnie kell, ami történni fog, fölálltam, vagy-vagy, de itt nem maradhatok. És akkor odavezényelte a csónakot, kiszállt, kivezényelte a katonákat, azok pedig egyenesen a falnak, és úgy, mint a macskák, egymás vállán fölmentek a partra, közben a vezető német megkérdezte tőlem: Hat's weh getan, hogy hát fájt-e. Azt hitte, leestem a falról. Nem látta a többieket, nem tudta, ki vagyok. Mondtam, hogy egy kicsit, aztán kezdett velem magyarul beszélni tovább. Megfogott, és mint egy kis macskát, betett a csónakba. Hát ugye nagyon könnyű voltam az éhezéstől, az izgalomtól. Mondom, hol tudok én rendőrt vagy valakit találni. Rendőrt?! – akkor már magyarul – Da sind schon die Russen. Hiszen itt vannak már az oroszok! Hát

én nem kérdeztem semmit. Utólag hallottam, hogy akkor már tényleg itt voltak az oroszok, egy ilyen ék behatolt, és arrafelé lehetett, de aztán ideiglenesen visszahúzódtak az oroszok. Ez akkor lehetett, és hát betett a csónakba és egy barna pokrócot tett a vállamra. A katonák szembe ültek velem, és úgy sajnáltak, én meg nem tudtam félni valahogy, de gondoltam, hogy én most nagyon rosszul leszek, és elkezdtem rázni magam, és akkor úgy sajnálkoztak. Hát akkor aztán visszament ahhoz a hídhoz a csónak, és az a nagy német kirakott a csónakból, talpra állított, és odatett a hídra egy olyan deszkát, jó meredéken, amire szoktak fölmenni, lécekkel. Méregettem, hogy ezen nem nagyon tudok fölmenni, erre karon fogott és fölvezetett a partra. Szóval rendes volt. Nem kérdezte, honnan jöttem, mi vagyok, kitett, ahol már lehetett járni, az alsó parton, én meg mechanikusan kezdtem menni, eltávolodni tőle. Azt mondta még nekem: Es ist schon gleich sieben Uhr! Hogy mindjárt hét óra van! Hát én nem tudtam, miért mondja, de nem kérdeztem, aztán rájöttem: civileknek hétkor lehet menni az utcán.

Hát én meg mentem, és akkor kezdett világosodni. Láttam az ösvényt, sehol egy fal vagy valami, nagyon jól kiválasztották a nyilasok, hogy ott nem lehet kijutni. Hanem akkor ott mentem végig, egészen a hídnak a lábáig. Ott volt egy lépcső. Ott lehetett fölmenni. Ez a Lánchíd volt. Akkor még ép volt. Fölrékeztem oda. Már világosodott. Mentem a Szilágyi Dezső térre, akkor már ott fön. És ott nagyon megijedtem, katonák és egypár civil összekarolva mentek nagy óvatosan, és jött egy kiskatona, fiatal, talán tizenhét éves lehetett, mosolygott, és egyenesen felém. Kérdezett valamit, bocsánatot kérve, hogy hol van ez vagy az. Mondtam, nem tudom, és ment tovább. Akkor kezdtem menni megint a Duna felé, megint a hídon túl. De a Lánchídon nagy katonaság volt, magyarok, őrség, én meg azt hittem, nem szabad járni a hídnál, és megkérdeztem a katonát, nincs-e ott Pesten elsősegélyhely, hogy hát át tudjak menni a hídon. Azt mondja nagy udvariasan, hogy nincsen, és csak egy kicsit piszkos az arcom. Gondoltam magamban, hát ha nem kedvel volna olyan piszkos az arcod! De mit csináljak, ha nem mehetek át itt, megyek a következő hídon, az Erzsébet hídon, az is megvolt még. Egyszer csak elébem vág egy katona, magyar katona, és kérdezte, hova megyek és miért. Mondom, a barátnőmnél voltam, beteg. Hol lakik a barátnőm? A Lánchíd utcában. Azt se tudtam, hol a Lánchíd utca, csak úgy mondtam. Hát hol a Lánchíd utca? Hát, mondom, a Lánchídnál. Hát eltaláltam, nagyokosan. Kérdezem, lehet-e a hídon keresztülmenni. Nagy meglepetésemre, amit azonban nem mutattam ki, azt mondta, lehet, ilyen korán még nem lövik a hidat. Nem szóltam egy szót sem, csak mentem tovább az Erzsébet híd felé. Ja, azt is kérdezte, hogy hol lakom. A Damjanich utcában! És hogy megyek én a Damjanich utcába? – kérdezte. Hát elmondtam, hogy ha a hídon átmegyek, akkor itt és itt. Na jó, menjek. Hát ez azt hitte, hogy engem valami ejtőernyőről ejtettek le kémnek, vagy hát miért kérdezte? Én nem szóltam semmit, szaladtam, miután azt mondta, hogy át lehet menni a hídon. Át is mentem a pléddel a vállaamon, amit a német adott, mert amikor vissza akartam neki adni, azt mondta: vigyem, nem kell. Hát mentem, étlen-szomjan, ennyi izgalom után, gyalog, ki a Veisz Aliz kórházba, a mamához, kerülve a nyilas helyeket, olyan útvonalon, ahol kikerülhettem.

Már reggel kilenc körül volt, másnap reggel ugye, amikor odaértem a kórházig. Ott van egy ilyen lépcső, ott volt a bejárat a kórházba. Csöngetek. Senki. Mert ott nem nyitottak abban az időben ajtót, csak nem tudom, miféle jelre. Senki. Kinéz az oldalsó szárnyon egy néni, aki nagyon jól ismert engem, intettem neki, hogy... ő meg csak bámult, nem ismert rám. Akkor végre annyit csöngettem, hogy végre jött valaki, egy fiatal kis ápolónő, kinyitja az ajtót és bámul rám. Én kezdem mondani, hogy mi történt. Azt hitte, megbolondultam! Komolyan mondom! Hát csak megyek föl a lépcsőn, már nem emlékszem sajnos a nevére, egy nő, adminisztrátor volt a kórházból, jól ismertem, fölrékezem és elkezdem neki mesélni, az is csak bámul rám. És aztán később is, akinek mesélem, csak bámult rám, mert hogyha én egy ponyvaregényben olvasom ezt, akkor eldobom azt a könyvet, hogy milyen vacak! Ilyet kitalálni?! Aztán beláttam, igazuk van! Elég hihetetlen ez. De ilyet nem tudok költeni, még ha akarnék sem, ugye? Egyszerű a fantáziám. Aztán végre bejutok a mamámék szobájába. Azt mondja a társnője, a mamámék társnője, a Lax néni: Na, itt a Bözsi! Mármint én. Ezt úgy mondta, mintha tényleg elvittek volna egy kicsit kapálni vagy dolgozni. Na akkor olyan éhség fogott el, semmi mást nem éreztem. Szegény mamám őrzött még egy darab kolbászt, amit a nővérem hozott nekünk kívülről. Ezt adta oda, mert más nem volt. Akkor elkezdtem mesélni, hol voltam. A nagynéném ült az ágya szélén, úgy hallgatta. Ja, és bebújtam a mamám ágyába, mert ugye át kellett melegednem, úgy meséltem. Aztán

azt mondta a néném, hogy nahát, ezt most el kell mondjam a Temesvárinak. Ugye az nem tudta, hova vittek minket. Fogta magát, bement a Temesvárihoz, és elmesélte. Azt üzent nekem vissza, nehogy valakinek is elszóljam magamat itt a kórházba, hogy hol voltam. Ugye, olyan pánik keletkezett volna, mert hát nem jöttek vissza azok, akiket elvittek! Viszont kék volt az arcom, meg egy kicsit földagadva a szemem, hát azt ki kellett magyarázni. Kitaláltam, hogy mikor vittek a nyilasok, akkor én próbáltam megszökni, és akkor az egyik nyilas ráütött puskatussal, meg hogy aztán, másodszorra mégis sikerült megszökni. És úgy kellett vigyázni, és a Temesvári úgy félt, hogy elszólom magam valahogy, de aztán azt üzentem neki, hogy ő még nem ismer engem, mert ha én azt mondom valamire, hogy nem, vagy hogy igen, akkor én ahhoz tartom magam. De nehéz volt, mert igyekeztek faggatni a kórházban, ugye, a hozzátartozók. Egy orvosnőt is elvittek, közel hozzám feküdt, annak a nyolcvannégy éves anyja maradt ott. Kérdezte, hol van, jól volt-e ellátva. Mondom, úgy gondolom, a gettóba vitték őket, arrafelé mentek. Más nem tudtam mondani. És hogy jól föl volt-e öltözve, elég melegen a lánya? Ilyeneket kérdeztek.

A kórházban nagy kegyesen kaptam, mert hát valahol ki kellett feküdni magam, egy ilyen betegszállító kocsit, mentőkocsit, és azon egy egész nap pihenhettem. Össze is szedtem magam, és a kórházban úgy volt, hogy be volt osztva inspekciós a kapuk mellé éjszakára, nők, ugye, mert hát nők voltak csak, és akkor engem is beosztottak már. Alul volt egy kapu, amin lépcső vezetett le, mert ott volt egy olyan teremféle, hát szólt értem az elődöm, az őrzésbeli elődöm, hogy ő már befejezte az inspekción, én következem. Fölkeltett, én lementem. Az volt a dolga az inspekciónak, hogy ha észlel valamit, akkor föl kell jönni, és ott a folyosón mások is aludtak, de volt egy inspekciós orvos is, akinek szólni kellett. Lementem a helyemre, és azon a kapun volt egy ablak, elég nagy, olyan vastag üvegből, és egyszer csak látom: egy orosz katonasipkás fej látszik benne hátulról, mintha keretbe foglalták volna. Képzeldőm vagy micsoda? Jól megnéztem, ez mégis valami! Fölmentem és szóltam az orvosnak. Én abba a gyanúba keveredtem, hogy nem vagyok normális, mert elmeséltem néhánynak azt a dunai kis kalandomat, azt hitték, hogy fantáziálok. Hát az az orvos is úgy nézett rám, mert lement oda, s kisvártatva visszajött, és azt mondta, hogy semmi nincs. És úgy végigmért engem. Jó, visszamentem a helyemre. Egy idő múlva nagy zsivaly a konyha felől. Az is lent van szintén, csak a másik oldalon. Bejöttek az oroszok! Itt vannak az oroszok! Hát nagy üdvívalgás volt, amit hallottunk. Hát ezt is én láttam meg legelőször, hogy az oroszok bejöttek. Nagy örömmámor volt, és hát akkor szabadult fel a kórház.

Lejegyezte S. P. Z.